

Nuori rikosprosessissa: ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja nuorisorangaistus

Opas Nuorisokoti Jaloverson työntekijöille

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

2022

Sofia Rantanen

Niina Suokas

Tiivistelmä

Tekijä(t) Sofia Rantanen Niina Suokas	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 29+14	Valmistumisaika 2023
Työn nimi Nuori rikosprosessissa: ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja nuorisorangaistus Opas Nuorisokoti Jaloverson työntekijöille		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajaorganisaatio Nuorisokoti Jaloverso		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ja vahvistaa lastensuojeluyksikön työntekijöiden tietämystä ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta sekä nuorisorangaistuksesta. Tavoitteena oli tehdä oppaasta selkeä ja sisällöltään helppolukuinen, jotta sitä olisi miellyttävä käyttää. Opas soveltuu myös tietopakettiksi nuorelle, joka on syyllistynyt rikoksiin.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, ja prosessi eteni lineaarisen mallin mukaisesti. Yhteistyökumppanina toimi Nuorisokoti Jaloverso. Tietoperustaan kerättiin tietoa nuorisorikollisuudesta, nuoren ehdollisen vankeuden oheen liitetystä valvonnasta sekä nuorisorangaistuksesta. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä opas, jonka avulla lastensuojeluyksikön työntekijöiden tietämys aiheesta syvenee. Opas soveltuu myös nuorisokodin nuorille, sillä siinä kerrotaan mitä rangaistukset pitävät sisällään ja mitä käytännön asioita tulisi ottaa huomioon.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin syksyn 2022 aikana. Tuotoksena syntyi ”Opas ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta ja nuorisorangaistuksesta”-opas sekä kirjallinen raportti. Lähteinä käytettiin ajantasaisia ja luotettavia lähteitä monipuolisesti. Oppaassa käsitellään rikosprosessia, seuraamusselvitystä, nuorisorangaistusta, ehdollisen vankeuden valvontaa sekä rikosrekisteriä. Oppaasta pyydettiin palautetta työelämän edustajalta. Oppaan sisältö oli palautteen mukaan helppolukuista ja helposti ymmärrettävää.</p> <p>Jatkokehittämissideana olisi tutkia, kuinka nuorisorangaistus tai ehdollisen vankeuden valvonta ovat vaikuttaneet nuoren elämään ja onko niillä ollut rikoksia vähentävää vaikutusta.</p>		
Asiasanat nuorisorikollisuus, ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta, nuorisorangaistus, opas		

Abstract

Author(s) Sofia Rantanen Niina Suokas	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2023
	Number of Pages 29+14	
Title of Publication Young person in criminal proceedings: conditional imprisonment with supervision and juvenile punishment		
Guide to Youth Home Jaloverso's staff Degree, Field of Study Bachelor of Social Services (UAS)		
Organisation of the client Youth Home Jaloverso		
Abstract <p>The aim of this thesis was to develop and create a guide for the staff of Group Home Jaloverso about conditional imprisonment with supervision and juvenile punishment. The aim was to keep the guide simple and easy to understand so that it would be easy to use. The guide is also suitable as an information package for a young person who has committed crimes.</p> <p>Thesis was implemented as a practice-based thesis following the linear model. Cooperation partner was a substitute care institution Jaloverso. Information collected in the data base consists of juvenile delinquency, conditional imprisonment with supervision and juvenile punishment. The purpose of the functional thesis was to produce a written guide which informs about different community sanctions and deepens the knowledge of the employees of the substitute care institution. The guide is also suitable for the residents of a youth home, as it tells what punishments include and what practical matters should be taken into account.</p> <p>The thesis project was completed during the autumn 2022. As a result a booklet "Opas ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta ja nuorisorangaistuksesta" – A guide and written report came out. References are up-to-date and collected from diverse database. The guide deals with the criminal procedure, pre-sentence report, juvenile punishment, conditional imprisonment with supervision and criminal record. feedback from the guide was requested from Jaloverso. According to the feedback, the contents of the guide were easy to read and easy to understand.</p> <p>As a follow-up idea would be to examine whether the juvenile punishment or conditional imprisonment with supervision have had any impact on young people's lives and whether they have had crimes-reducing conditions.</p>		
Keywords juvenile delinquency, conditional imprisonment with supervision, juvenile punishment, guide		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Opinnäytetyön tausta.....	1
1.2	Yhteistyökumppani	2
1.3	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	3
2	Nuorisoriikollisuus.....	4
2.1	Nuorisoriikollisuus ilmiönä	4
2.2	Nuorisoriikollisuuden syyt ja taustat.....	4
2.3	Lastensuojelu ja rikollisuus	7
3	Alaikäiset ja nuoret seuraamusjärjestelmässä	9
3.1	Seuraamusjärjestelmä ja alaikäiset.....	9
3.2	Kevyemmät keinot	10
3.3	Nuorisorangaistus.....	10
3.4	Nuoren ehdollisen vankeuden valvonta	11
3.5	Nuori vankilassa	12
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	14
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	14
4.2	Lineaarinen malli	14
5	Oppaan sisältö.....	18
5.1	Nuori rikosprosessissa: ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja nuorisorangaistus-opas	18
5.2	Oppaan arviointi	19
6	Yhteenveto	21
6.1	Luotettavuus ja eettisyys.....	21
6.2	Pohdinta	22
6.3	Jatkokehittämisideat	24
	Lähteet	25

Liite 1. Opas ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta ja nuorisorangaistuksesta

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön tausta

Nuorten rikollisuus on pääasiassa vähentynyt, kun tarkastellaan poliisin tietoon tullutta rikollisuutta sekä rikostuomioita. Kuitenkin vuosien 2015–2021 välillä alaikäisten väkivaltarikollisuuden taso on Poliisin tietojen mukaan lisääntynyt alle 18-vuotiailla. Kasvu on ollut erityisen voimakasta alle 15-vuotiailla nuorilla. Rikokset myös kasaantuvat pienelle rikosaktiivisten nuorten joukolla. (Danielsson 2022.) Myös kokonaisrikollisuutta mittaavat kyselytutkimukset vahvistavat, että nuorten tekemät rikokset ovat olleet laskussa koko 2010-luvun, mutta rikokset keskittyvät aiempaa pienempään joukkoon nuoria. Nuorten joukossa on tapahtunut polarisoitumista, jossa rikollisuus kasautuu tietyille joukolle nuoria. Nämä nuoret ovat usein myös pudonneet palveluiden piiristä. (Haikkola ym. 2019, 11; Haapakangas 2020.)

Myös Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksen mukaan rikoskäyttäytymisen laaja-alaisuus on pysynyt samalla tasolla jo muutaman vuoden. Jopa 70 prosenttia nuorista ei ollut tehnyt yhtään tutkimuksessa tarkastelluista rikoksista kuluvan vuoden aikana. Kuitenkin nuorten rikollisuus on muuttunut aiempaa väkivaltaisemmaksi ja nuorten suhtautuminen toisten nuorten tekemiin rikoksiin on muuttunut rikosmyönteisemmäksi. (Kaakkinen & Näsi 2021, 1, 20–22.)

Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuoden iässä, ja tätä nuorempien rikokset jäävät usein rankaisematta. Alle 15-vuotias on kuitenkin velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisenä tehty rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet. Huostaanotto on viimesijainen toimi. Esitutkinnasta vastaavan viranomaisen on ilmoitettava sosiaaliviranomaiselle nuoren rikoksesta 14 vuorokauden kuluessa esitutkinnan valmistumisesta. (Marttunen 2006, 283–284; laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2013, 3 §.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa nuoriin kehoitetaan soveltavan kriminaalipolitiikkaa, joka painottaa korjaavaa oikeutta, vaihtoehtoja pidätykselle ja ehkäisevää puuttumista. Pääpainon tulisi olla kuntoutuksessa ja yhteiskuntaan sopeutumisessa. Suomen rikoksiin puuttumisen malli on niin kutsuttu huoltomalli. Siinä kiinnitetään huomiota tekijän psykososiaaliseen taustaan ja tavoitteena on ohjata tekijä sosiaalisen tuen piiriin rikostuomioistuinten sijaan. Huoltomallissa korostuu lapsen tai nuoren tarve tukeen ja lastensuojelun rooli on keskeinen, sillä rikollinen käyttäytyminen on yksi peruste lastensuojelun tukitoimille.

Ensisijaisia puuttumiskeinoja ovat avohuollon tukitoimet ja huostaanotto toimii viimesijaisena vaihtoehtona. Lastensuojelu ja rikosprosessi toimivat huoltomallissa eriytettyinä seurauksina. Alle 15-vuotiaista ei voida tuomita rikoksesta, joten lastensuojelun rooli on tällöin keskeinen. 15-vuotiaan kohdalla lastensuojelu huolehtii lasten oikeuksien ja turvallisen kasvuympäristönsä toteutumisesta ja rikosoikeudellisen prosessin vastuu on eri toimijalla. (Haikkola ym. 2019, 20–23.)

Roosa Laljan (2021, 1, 9) mukaan nuoren rikosaktiivisuus on kytkeytynyt usein toistuvaan karkailuun ja päihteidenkäyttöön sekä väkivalta- ja pikkurikoksiin. Rikollinen käyttäytyminen voi olla pääsyy siihen, että nuori päätyy lastensuojelun asiakkaaksi. Lastensuojelulaitoksessa äärimmäisin keino puuttua nuoren itseään vahingoittavaan käytökseen on erityinen huolenpito. Erityinen huolenpito on maksimissaan 90 vuorokauden rajoitustoimenpide, joka toteutetaan suljetussa tilassa. Erityisessä huolenpidossa sijaishuollossa olevalle nuorelle järjestetään erityistä ja moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa.

Keskeinen osa nuorten rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää on ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta. Muista seuraamusmuodoista nuorisorangaistuksen käyttö on jäänyt odotettua vähäisemmäksi ja ehdottomaan vankeuteen nuoria voidaan tuomita vain erityisen painavista syistä. Koska yhdyskuntapalvelu rinnastetaan rangaistusasteikolla ehdottomaan vankeuteen, ei sekään ole todennäköisin seuraamus, johon nuori tuomitaan. Näin ollen sakkojen jälkeen yleisin nuorelle tuomittu rangaistus on ehdollisen vankeuden oheen liitetty valvonta. Valvonnan tarkoituksena on tukea nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä uusia rikoksia. (Harrikari 2010, 26–27.)

1.2 Yhteistyökumppani

Yhteistyökumppanimme opinnäytetyössä on nuorisokoti Jaloverso. Jaloverso on erikoistunut päihdeongelmaisten nuorten hoitoon. Jaloversossa on 12 asiakaspaikkaa kahdella osastolla. Alaversossa asiakaspaikkoja on 7 ja se on kuntouttavampi osasto nuorille, jotka tarvitsevat pidempiaikaista päihdekuntoutusta. Alaverson tehtävä on motivoida nuoria pidempiaikaiseen muutokseen. Yläversossa asiakaspaikkoja on 5 ja se on vastaanotto- ja arviointiosasto, jonka tarkoituksena on pysäyttää nuoren päihteidenkäyttö, arvioida tilanne ja luoda jatkosuunnitelma. (Nuorisokoti Jaloverso.)

Jaloversossa on mahdollisuus hoitaa päihdeongelman rinnalla esiintyviä trauma-, rikollisuus-, mielenterveys-, karkaamis-, ja väkivaltaongelmia. Jaloversossa on monipuolinen päihdetyön ohjelma, joka suunnitellaan jokaiselle yksilöllisesti, mutta sen lisänä on myös erilaisia ryhmiä muutaman kerran viikossa. Henkilökunnalla on tarvittavat valmiudet arvioida päihde- ja mielenterveysongelman laajuutta ja sen hetkistä tilaa. Jaloverson toimintaa

ohjaavia tekijöitä on mm. arjenhallinnan opettelu sekä päihitteettömyys. (Nuorisokoti Jaloverso.)

1.3 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä lastensuojeluyksikön työntekijöille opas ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta ja nuorisorangaistuksesta. Opas toimii käytännön ohjeistuksena ohjaajalle ja sisältää tietoa muun muassa siitä, mitä nuoren ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus tarkoittaa käytännössä, kuka sen määrää ja mitä valvonta sisältää. Opas soveltuu myös nuorelle, sillä se antaa selkeää tietoa valvonnasta ja siihen liittyvistä käytännön asioista. Oppaan sisältö on rajattu käsittelemään nuorisorangaistusta ja valvonnassa olevia nuoria työelämäyhteistyön toiveiden mukaisesti.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä Nuorisokoti Jaloverson työntekijöiden tietämystä ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta sekä nuorisorangaistuksesta. Oppaan sisällön koamisessa on huomioitu Jaloverson asiakasryhmä ja näin ollen se tukee työntekijöiden laadukasta työtä. Oppaan avulla Jaloverson henkilökunta ymmärtää valvontaan liittyvät käytännön asiat, ja he voivat omalta osaltaan tukea ja mahdollistaa valvonnan onnistumisen. Nuorisokodin nuori saa oppaasta vastauksia käytännön asioihin, kuten esimerkiksi siihen, mitä tapahtuu, jos valvontatapaamisiin ei saavu ollenkaan ja kuinka rikosrekisterimerkintä voi vaikuttaa elämään.

2 Nuorisirikollisuus

2.1 Nuorisirikollisuus ilmiönä

Elonheimon (2010,10) mukaan nuorisirikollisuutta kuvaavassa termistössä on vaihtelevuutta eri tieteenalan mukaan. Samaa aihepiiriä voidaan kuvata eri termein eri tieteenalojen tai toimijoiden näkökulmista. Lisäksi antisosiaalinen käyttäytyminen saa eri muotoja eri ikävaiheissa ja tämän takia termistöön vaikuttaa siis myös lapsen tai nuoren ikä. Lainopillisesti rikos on rikoslaissa kielletty rangaistava teko (Elonheimo 2010, 10) ja nuoreksi rikoksen tekijäksi määritellään henkilö, joka rikoksen tehdessään on ollut 15–20-vuotias (Laki nuorista rikoksentekeijöistä, 1§).

2.2 Nuorisirikollisuuden syyt ja taustat

Nuoruusikä on aktiivisinta rikoksentekeä aikaa, vaikka tilastoidusta kokonaisrikollisuudesta suurimman osan tekevät aikuiset. Tämä selittyy sillä, että aikuisia on määrällisesti enemmän, mutta suhteutettuna ikäryhmän kokoon, nuoruus on rikosaktiivisinta aikaa. Sukupuolittain jaoteltuna pojat tekevät enemmän rikoksia kuin tytöt. (Marttunen & Salmi 2009, 202; Elonheimo 2010, 15.) Koska aivot kehittyvät nopeasti nuoruusiässä, hormonimäärä kasvaa ja keskushermosto on keskeneräinen, tulee nuoresta herkkä sosiaalisille tekijöille ja tunteita voi olla vaikeaa kontrolloida. Kehittyvä keskushermosto ja vilkastunut hormonitoiminta voivat saada nuorella aikaan tarpeen kokea voimakkaita elämyksiä ja intensiivisiä kokemuksia. Lisäksi nuoren impulssien säätelyn aivoalue on vielä keskeneräinen. Tämä yhdistelmä voi saada nuoren syyllistymään tekoihin, joita he eivät voisi kuvitellakaan tekevänsä muutaman vuoden päästä, kun aivot ovat jo kehittyneemmät. Pojat ovat myös rakenteellisesti alttiimpia impulsiiviselle ja asosiaaliselle käytökselle, sillä heillä tietyt aivojen alueet kehittyvät tyttöjä hitaammin. (Sinkkonen 2010, 41–44.)

Nuorisirikolliset voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään rikollisen käyttäytymisen jatkuvuuden ja pysyvyyden mukaan. Ensimmäisessä ryhmässä rikoskäyttäytymistä ilmenee vain nuorena ja tämä ryhmä muodostaa enemmistön koko väestöstä. Tyypillistä tällaiselle käyttäytymiselle on jännityksen etsiminen, joka johtuu ajattelemattomuudesta ja ymmärtämättömyydestä. Rikollisuus on eräänlaista sosiaalista toimintaa, jossa itse rikoksen tekeminen ei ole pääosassa. Yhdessä tekeminen ja yhteiset kokemukset ajavat harkitsemattomiin tekoihin. Toisessa ryhmässä rikoskäyttäytyminen on alkanut jo lapsuudessa ja se kestää läpi nuoruuden aina aikuisuuteen saakka. Koko elämän kestävä rikoskäyttäytyminen on harvinaista ja tähän ryhmään kuuluukin vähemmistö ihmisiä. (Berg & Kahila 2018,13.)

Nuorisorikollisuuden taustalta löytyy kuitenkin usein jo pitkään jatkunutta oireilua ja kasautuneita ongelmia. Varhaiset käytösongelmat ja muut psyykkiset ongelmat, rikkonainen perhetausta, lastensuojelun avohuollon piiriin kuuluminen tai laitokseen sijoittaminen sekä sosiaaliseen ympäristöön liittyvät asiat kuten huono koulumenestys tai ystävien rikollisuuteen kannustava ilmapiiri lisäävät riskiä rikolliseen toimintaan. (Elonheimo 2010, 24; Haapasalo 2017, 142.)

Yksilötason syyt

Yksilötasolla nuorilla rikoksen tekijöillä on usein taustallaan varhain alkaneita käytösongelmia ja muita psyykkisiä ongelmia, aggressiivisuutta, päihteiden väärinkäyttöä, impulsiivisuutta ja itsekontrollin puutetta sekä ylivilkkautta. Psykiatrisista häiriöistä etenkin erilaiset käytöshäiriöt, antisosiaalinen persoonallisuushäiriö, ADHD, skitsofrenia ja jopa psykopatia ovat rikollisuuteen liitettyjä. (Elonheimo 2010, 23; Haapasalo 2017, 142.) Jenni-Maria Alakärpän (2020) kandidaatin tutkielma käsitteli käyttäytymishäiriöiden yhteyttä nuorisorikollisuuden kirjallisuuskatsauksen kautta. Tutkielman tuloksien mukaan käyttäytymishäiriöillä ja nuorisorikollisuudella on yhteys, mutta kaikki käyttäytymishäiriön omaavat lapset tai nuoret eivät ajaudu rikollisuuteen.

Yksilölliset piirteet kuten sosiaaliset kyvyt, geneettiset eroavuudet, elämäntaidot sekä persoonallisuuteen ja älykkyyteen liittyvät tekijät ovat rikollisuuteen liittyviä vaikuttumia. Kognitiivisten taitojen ja vinoutumien kuten keskittymishäiriöiden ja oppimisvaikeuksien on havaittu olevan yhteydessä rikolliseen käyttäytymiseen. (Haikkola ym. 2019, 19.) Tutkimuksissa on havaittu, että rikosentekijöillä on eroja tiettyjen aivoalueiden rakenteissa ja toiminnassa verrattuna verrokkiryhmään. Osa löydöksistä on kytketty aggressiotaipumukseen ja heikentyneeseen impulssien hallintaan. (Gkotski & Gasser 2016, Haapasalon 2017, 44 mukaan.)

Rikollisiin liitetään usein termi antisosiaalisuus ja antisosiaalinen käyttäytyminen. Antisosiaalisuus pitää sisällään laajan kirjon käyttäytymispiirteitä ja -taipumuksia. Antisosiaalisuuden muodot muuttuvat iän ja kehityksen myötä. Päiväkotij- ja kouluikäisillä antisosiaalista käytöstä voi olla kiusaaminen ja tottelemattomuus, teini-ikäisillä ilkivalta ja varastelu ja aikuisilla väkivaltaisuus ja päihteiden väärinkäyttö. Psykiatristen kriteerien ja luokitusten perusteella antisosiaalisuus voidaan määritellä käyttäytymiseksi, joka toistuvasti rikkoo ja osoittaa välinpitämättömyyttä muita ihmisiä ja heidän oikeuksiaan kohtaan. Antisosiaalisuus on periytyvää ja perinnöllisyys on samaa luokkaa persoonallisuuspiirteiden ja kognitiivisten kykyjen periytyvyys. (Jokela 2006, 101–105.)

Perhetekijät

Elonheimo (2010, 24) jakoi perhetekijöihin liittyviä tekijöitä kolmeen kategoriaan. Perherakenteeseen liittyviä tekijöitä olivat vanhempien ero ja yksinhuoltajuus, äidin nuori ikä, suuri perhekoko ja vanhempien tai asuinpaikan muutokset. Perheen toimintatavat kuten perheen sisäiset konfliktit, lasten ja vanhempien väliset vuorovaikutusongelmat, vahingolliset kasvatuskäytännöt ja puutteellinen valvonta liittyivät lapsen kohonneeseen rikosalttiuteen. Myös vanhempien ongelmat kuten alhainen sosioekonominen asema sekä vanhemman antisosiaalisuus lisäsivät lasten rikollisuusriskiä.

Perheen sisäiset ongelmat, valvonnan puute ja vanhemmuustaidot ovat siis avainasemassa, kun mietitään taustatekijöitä nuorten rikollisuudelle. Perheen köyhyys, vanhempien työttömyys, kiintymyssuhdeongelmat ja vanhempien negatiivinen suhde viranomaisiin altistavat nuorta rikoskäyttäytymiselle. (Haikkola ym. 2019, 18.) Vanhempien väkivaltaisuus, julmuus ja tunnekylmyys lasta kohtaan lisäävät riskiä erilaisiin tunne-elämänhäiriöihin. Kasvuolojen haavoittavat tekijät lisäävät riskiä varhaisiin käytös- ja tunnepuolen ongelmiin, jotka voivat lopulta johtaa rikolliselle tielle. (Haapasalo 2017, 142–145.)

Perheen huono taloudellinen tilanne voi epäsuorasti vaikuttaa lapsen rikolliseen käyttäytymiseen, jos taloudelliset vaikeudet vaikuttavat vanhemmuuteen tai aiheuttavat konflikteja vanhempien välille. Yksittäisenä riskitekijänä myös teinivanhemmuuden on todettu olevan syynä lapsen myöhempään rikollisuuteen. Teinivanhemmuudessa mahdollinen koulunkäynnin keskeytys, taloudelliset vaikeudet ja epävakaa perhetilanne sekä vaihtuvat kumppanit voivat heijastua vanhemmuuden taitoihin, joka ennustaa epäsuorasti lapsen myöhäisempien ongelmien riskiä. Muita merkittäviä yksittäisiä riskitekijöitä ovat muun muassa äidin raskauden aikainen päihteiden käyttö, synnytyskomplikaatiot, raskauden ja pikkuvauvan tuen puute, vanhempien päihde- mielenterveys- ja rikollisuusongelmat sekä yksinhuoltajuus. (Haapasalo 2006, 125–136.)

Sosiaalinen ympäristö

Asuinpaikalla ja kaveripiirillä on vaikutusta siihen, onko nuori riskissä ajautua rikollisuuteen. Rikosmyönteinen kaveri- ja asuinpiiri voivat heikentää itsekontrollia ja nuori voi ottaa mallia ympäristöstään niin hyvässä kuin pahassa. (Haikkola ym. 2019, 18.) Varsinkin nuorten tekemässä rikollisuudessa ryhmäkäyttäytyminen ja sosiaalinen paine ovat tunnusomaisia elementtejä. Alhainen kouluun sitoutuminen ja oppimisvaikeudet, koulukulttuuri ja siellä olevat työtavat sekä myöhemmässä vaiheessa ongelmat työelämässä kuten työttömyys lisäävät rikollisuusriskiä. Rikollisuus on myös liitetty jossain määrin urbaaniin ja huono-osaiseen asuinympäristöön. (Elonheimo 2010, 23–24.)

Petra Berg ja Suvi Kahila (2018, 34) tarkastelivat kandidaatintyössään sosiaalista pääomaa nuorisoriikollisuuden näkökulmasta. Erityisesti opettajan antama kontrolli ja tuki voi vähentää nuoren riskiä rikollisuuteen. Tämä korostuu erityisesti silloin, jos nuoren saama tuki muualta on heikkoa. Myös vertaisryhmä toimii nuorilla joko rikoskäyttäytymistä lisäävänä tai ehkäisevänä tekijänä. Nuorisoriikollisuus tapahtuu useimmiten ryhmässä, joten kaveripiirin vaikutus on ilmeinen. Nuoren oma kaveripiiri voi välittää joko positiivista tai negatiivista sosiaalista pääomaa, joista negatiivista pääomaa välittävän ryhmän käytöksenä voi esiintyä rikollisuutta. Myös nuoren omalla asenteella, kasvatuksella, muualta saadulla tuella ja kontrollilla sekä sillä, kuinka kauan nuori on ollut alttiina rikoksia hyväksyville vaikutteille, on merkitystä siihen, alkaako nuori lopulta tehdä rikoksia.

2.3 Lastensuojelu ja rikollisuus

Suurimmalla osalla rikoksenteikijöistä on taustallaan lastensuojelun asiakkuus ja useita lastensuojelun tukitoimia ja/tai sijoituksia. Jos nuoren vanhemmat ovat kokeneet vaikeuksia vanhemmuudessa tai perheen ongelmiin on jouduttu puuttumaan sosiaaliviranomaisen toimesta, lisää se nuoren riskiä uusintariikollisuuteen. Lastensuojelun pääasiallinen tehtävä ei ole rikollisuuden ehkäisy, mutta lapsen edun mukaiset toimenpiteet ehkäisevät rikollisuusriskiä. Lastensuojelun toimet voidaan nähdä eräänlaiseksi toissijaiseksi rikospreventioksi, jolla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, että rikollisuutta esiintyisi vähemmän yhteiskunnassa. (Lalja 2021,12–14.)

Lastensuojelun tehtävä ei ole toimia rangaistuksena, vaan sen tarkoitus on suojella ja pyrkiä estämään rikollisen toiminnan jatkuminen. Nuoren rikokseen syyllistyminen nähdään erityisen suojelun tarpeena eli lastensuojelun tarpeena. Ajatellaan, että nuorten rikoksenteikijöiden kohdalla seuraamusten tulee olla kasvattavia ja seuraamusta määrätessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että nuori saadaan kiinnitettyä osaksi yhteiskuntaa. (Hietanen 2016, 1.) Sijoittaminen lastensuojelulaitokseen on viimesijainen toimenpide eikä takaa hyvää tulevaisuuden ennustetta, sillä sijaishuollossa olleiden nuorten keskuudessa rikollisuus on yleisempää kuin kotona asuvien nuorten. (Lalja 2021, 17.)

Lastensuojelun äärimmäisin ja raskain toimenpide on huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen. Lastensuojelulaki (417/2017, 40§) määrittelee huostaanoton perusteiksi 1) lapsen huolenpidon puutteet tai kasvuolosuhteet uhkaavat lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2) lapsi vaarantaa kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäpätöisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Rikospöusteisen huostaanoton tulee perustua rikosoikeudelliseen moittittavuuteen ja lastensuojelun tarpeeseen. Lastensuojelulaista löytyy myös pakkokeino säädöksiä erityisestä huolenpidosta. Erityisen

huolenpidon säädöksillä mahdollistetaan lapsen ja yleisen edun mukaan esimerkiksi rikoskierteen katkaiseminen. Päätös erityisestä huolenpidosta on perustuttava moniammatilliseen tilannearvioon ja sen valmisteleo lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Erityisen huolenpidon yksi edellytyksistä on myös se, että sijaishuoltoa ei ole mahdollista järjestää muulla tavoin ottaen huomioon lapsen hoidon- ja huolenpidon tarve. (Kuula & Marttunen 2009, 17–19).

Erityinen huolenpito on siis lastensuojelun sijaishuollon äärimmäisin työväline puuttua nuoren itseään vahingoittavaan käytökseen. Erityistä huolenpitoa järjestävässä laitoksessa tulee olla useiden eri asiantuntijuusalueiden edustajia, joilla on riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen asiantuntemus. Erityisen huolenpidon jaksolle pääseminen vaatii moniammatillisen tiimin arviota ja puoltavaa lausuntoa. Erityistä huolenpitoa tarjoavia laitoksia on valtion koulukodeilla sekä joissakin yksityisissä ja julkisissa lastensuojelulaitoksissa. Erityisen huolenpidon ongelmana on se, että sinne pääsy vaatii byrokratiaa ja jonotusajat erityiseen huolenpitoon voivat olla pahimmillaan kuukausia. Akuutissa tilanteessa erityinen huolenpito ei ole kovinkaan ketterä keino puuttua nuoren itseään vahingoittavaan käytökseen. (Lalja 2021, 9–10.)

3 Alaikäiset ja nuoret seuraamusjärjestelmässä

3.1 Seuraamusjärjestelmä ja alaikäiset

Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana ja alle 15-vuotiasta lasta ei voi tuomita Suomessa rangaistukseen. Alle 15-vuotiaana rikoksen tehneet ovat rangaistusjärjestelmän sijaan lastensuojelujärjestelmän alaisia. Lastensuojelun tarpeellisuuden todettua on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ruvettava viipymättä lastensuojelulain 34§:n mukaisesti avohuollon tukitoimiin (Lastensuojelulaki 417/2007). Tarve voi esimerkiksi liittyä rangaistavaksi säädettyjen tekojen tekemiseen. (Matikkala 2021.)

Lainsäädännön näkökulmasta alaikäisellä vangilla tarkoitetaan 15–17-vuotiasta ja nuorella vangilla 18–20-vuotiasta rikoksesta tuomittua tai siitä epäiltyä tutkintavankia. Jos rikos on tehty alle 18-vuotiaana, ei nuorta saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä mietittäessä otetaan huomioon myös rikosentekijän sijoitus lastensuojelulain 57 §: mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Lisäksi alle 18-vuotiaana tehdyn rikoksen rangaistusta määrättäessä tulee noudattaa lievennettyä rangaistusasteikkoa. 15–17-vuotiaan maksimirangaistuksen määrä voi olla enintään $\frac{3}{4}$ siitä, mitä täysi-ikäiselle voidaan määrätä. (Rikoslaki 39/1889, 6. Luku 8–9 §.)

Poliisin on ilmoitettava nuoresta rikosentekijästä syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle sekä Rikosseuraamuslaitokselle, ellei asiassa käytetä rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyä. Jos tuomio rikoksesta on ankarampi kuin sakkoa, on syyttäjän pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys. Nuorista rikoksen tekijöistä eli 15–20-vuotiaista laaditaan aina seuraamusselvitys, jollei rikoksesta seuraa pelkkää sakkorangaistusta. Seuraamusselvityksessä kartoitetaan nuoren elämäntilannetta ja otetaan kantaa ehdolliseen rangaistukseen mahdollisesti liitettävän valvonnan tarpeeseen ja sisältöön. Seuraamusselvityksessä arvioidaan myös eri seuraamusvaihtoehtojen vaikutusta nuoren tilanteeseen. Seuraamusselvityksessä arvioidaan miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla ehkäistään syyllistyminen uusiin rikoksiin ja miten nuoren sosiaalista selviytymistä voidaan edistää. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010, 3–5 §; Rikosseuraamuslaitos 2022b.)

Ehdottoman vankeusrangaistuksen, jota harvemmin alaikäisille määrätään, voi oikeus muuntaa valvontarangaistukseksi, yhdyskuntapalveluksi tai yhdistelmä-rangaistukseksi. Myös nuorisorangaistus on mahdollinen 15–17-vuotiaana rikoksen tehneelle, jos painavat syyt eivät vaadi ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista ja jos ehdollinen katsotaan riittäväksi seuraamukseksi. (Muurinen 2021, 15.)

3.2 Kevyemmät keinot

Puhuttelu, keskustelu ja sovittelu ovat hyväksi todettuja puuttumisen muotoja. Niitä voidaan käyttää vaihtoehtona rikosprosessin käynnistämiseksi tai joskus sen osana. Erityisesti silloin, kun lapsi on alle 15-vuotias ja näin ollen ei-rikosoikeudellisesti vastuussa sekä vähäisissä rikoksissa edellä mainitut keinot ovat yleisiä. Kasvokkain kohtaaminen ja puhuttelu saavat nuoren ymmärtämään, että tekoihin puututaan oikeasti. Joskus pelkkä virka-asuinen poliisi itsessään saattaa toimia pelotteena. Keskusteluiden ja puhuttelun tavoitteena on enemmänkin kasvattaa kuin rangaista nuorta. (Haikkola ym. 2019, 87–88.)

Ankkuritoiminnan voi katsoa kuuluvaksi kevyiden keinojen kategoriaan. Ankkuritoiminnan tavoitteena on ennaltaehkäistä rikoksia, edistää nuoren hyvinvointia ja puuttua varhaisessa vaiheessa moniammatillisen tiimin avulla nuoren tilanteeseen. Nuori kohdataan yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti huomioiden nuoren omat vahvuudet. Pyrkimyksenä on löytää nuorelle tarkoituksenmukainen apu ja tuki. Varhaisella puuttumisella pyritään estämään ongelmien kasautumista. Ankkuritiimissä tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa kuten esimerkiksi koulun ja harrastusseurojen sekä kolmannen sektorin palveluntuottajien kanssa. Ankkuritiimissä työskentelevät tavallisesti poliisi, sosiaali- ja terveystoimen sekä nuorisotoimen asiantuntijoita. Toiminta perustuu kaikkien toimintaan osallistuvien tahojen keskinäiseen arvostukseen, luottamukseen sekä yhteisesti sovittuihin toimintatapoihin. Ankkuritoiminnassa nuorta tavataan 1–5 kertaa ja läheinen voi itse ottaa yhteyttä toimintaa järjestävään tahoon, jos epäilee nuoren tehneen rikoksen. Tapaamiseen voi saada kutsun, kun viranomaisen tietoon tulee nuorta koskeva rikosepäily tai huolestuttavaa tietoa päihteiden käytöstä. (Ankkuri.)

Sovittelu on muodollisesta rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio ja tilastollisesti sakkoja harvinaisempi seuraus. Sitä on kuitenkin suositeltu rikosprosessin vaihtoehtona nuorille, sillä sovittelussa on kasvatuksellisia aineksia. Sovittelu edistää vastuunottoa ja sosiaalista selviytymistä. Tekojen seuraukset konkretisoituvat tekijälle, joka voi edesauttaa sitä, ettei nuori tee jatkossa rikoksia. Käytännössä sovittelun käytössä on alueellista vaihtelua. Sovittelu kuitenkin pakottaa aitoon kohtaamiseen ja koska sovitteluun tarvitaan molemminpuolinen suostumus, sitoudutaan sovittelun lopputulokseen myös paremmin. (Haikkola ym. 2019, 89–91.)

3.3 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistuksen kesto on vähintään neljä kuukautta ja korkeintaan yksi vuosi. Se on otettu käyttöön vuonna 2005 ja sisältää valvontatapaamisia, sosiaalista toimintakykyä

edistävää ohjausta ja tukea sekä työelämään perehdyttämistä. Nuorisorangaistus suoritetaan siviilissä ja nuori saa oman valvojan yhdyskuntaseuraamustoimistosta, jota tavataan säännöllisesti. Alussa laaditaan rangaistusajan suunnitelma, jota kohti lähdetään yhdessä valvojan kanssa työskentelemään. Ehtoina nuorisorangaistukselle on se, ettei nuorella ole akuuttia päihdeongelmaa ja hän pystyy sitoutumaan säännöllisiin tapaamisiin. Käytännössä nuorisorangaistukseen ei kuitenkaan tuomita kovinkaan usein. Vuonna 2019 vain kuusi nuorta tuomittiin nuorisorangaistukseen. (Muurinen 2021, 15.)

Nuorisorangaistus sisältää erilaisia ohjelmia ja tehtäviä, joiden sisältö vaihtelee nuoren tarpeiden mukaisesti. Tehtävät ja ohjelmat pohjautuvat Rikosseuraamuslaitoksessa laadittuun käsikirjaan ja jossain määrin voidaan käyttää muitakin Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymiä ohjelmia, kuten ryhmämuotoisia suuttumuksen hallintakursseja. Nuorisorangaistuksen tehtävien ja ohjelmien tavoitteena on tukea nuoren muutosta vaikuttamalla uusintarikollisuuteen liittyviin tekijöihin. (Rikosseuraamuslaitos 2022a.)

Kaikkien nuorisorangaistukseen tuomittujen nuorien kanssa käydään rikoskeskusteluja, jotka sisältävät kahdeksan eri teemaa. Rikoskeskusteluissa käsitellään muun muassa nuoren ja hänen läheistensä suhtautumista rikoksiin, mietitään rikosten seurauksia ja vaihtoehtoja rikoskäyttäytymiselle sekä tarkastellaan päihteiden käytön yhteyttä rikoksiin. Rikoskeskusteluissa käsitellään myös laajemmin ongelmatilanteita ja opetellaan ongelmanratkaisutaitoja. Muita nuoren kanssa käytäviä keskusteluja ovat esimerkiksi motivoivat keskustelut, sosiaalisten taitojen kehittäminen, liikenne- ja päihdekeskustelut, yhteiskuntaosio ja keskustelut suuttumuksen hallinnasta. Se, mitä keskusteluja nuoren kanssa käydään, lähtee nuoren tarpeista ja yksilöllisestä tilanteesta. Keskusteluiden tavoitteena on muun muassa lisätä nuoren tietoa käsiteltävästä asiasta, opettaa tunnistamaan ja hallitsemaan omaa käytöstä ja pohtia vaihtoehtoisia käyttäytymistapoja. (Kriminaalihuoltolaitos 2005; Rikosseuraamuslaitos 2022a.)

3.4 Nuoren ehdollisen vankeuden valvonta

Nuori voidaan määrätä valvontaan, jos sen katsotaan edistävän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän uusia rikoksia sekä jos ehdollista vankeutta ilman valvontaa pidetään riittämättömänä rangaistuksena. Ehdollisen vankeuden oheen liitetyn valvonnan kesto on maksimissaan yksi vuosi kolme kuukautta. Myös vankilasta vapautuva nuori vapautuu ensin ehdonlaiseen valvontaan. (Muurinen 2021, 15–16; Rikosseuraamuslaitos 2022b.)

Valvonta sisältää valvojan ja valvontaan asetetun säännöllisiä tapaamisia. Säännöllisten tapaamisten tarkoituksena on seurata valvonnassa olevan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvonnan sisältö muodostuu

erilaisista tehtävistä ja ohjelmista, joiden tarkoituksena on auttaa nuorta ymmärtämään omaa käytöstään eri tilanteissa. Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava ennen valvonnan alkamista valvontasuunnitelma, joka palvelee nuoren yksilöllisiä tarpeita. Suunnitelmaa laadittaessa voidaan tarpeen vaatiessa olla yhteydessä valvottavan koti- tai asuinkuntaan ja muihin viranomaisiin. Alle 18-vuotiaan valvottavan huoltajalle on myös varattava tilaisuus osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen. (Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 634/2010, 5 §.)

Valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä tai joissakin tapauksissa apuvalvoja, joka toimii Rikosseuraamuslaitoksen ohjauksessa. Apuvalvojana voi olla esimerkiksi lastensuojelu asiakkuudessa olevan nuoren oma sosiaalityöntekijä. Valvonnan alkaessa tapaamisia olisi hyvä olla ensimmäiset kolme kuukautta kaksi kertaa viikossa, jonka jälkeen tapaamisia voidaan harventaa. Valvoja pyrkii motivoimaan nuorta elämään rikoksetonta elämää ja tukee nuorta myös muissa valvontasuunnitelman mukaisilla osa-alueilla. Tapaamiset voivat olla valvojan ja valvottavan välisiä, mutta myös perhe-, viranomais- tai ryhmätapaamisia voidaan järjestää. Keskustelut liittyvät esimerkiksi raha-asioihin, sosiaalisiin suhteisiin tai päihteiden käyttöön. Keskustelujen teemat on määritelty valvontasuunnitelmaan ja niiden on tarkoitus käsitellä juuri kyseisen valvottavan elämässä olevia mahdollisia ongelma- ja riskikohtia. (Sirkka 2016, 16–18.)

3.5 Nuori vankilassa

Ehdotonta vankeutta alle 18-vuotiaalle ei tuomita, elleivät syyt ole erityisen painavat. Silloinkin on otettava huomioon rikoksentehtäjän mahdollisuus sijoittua lastensuojelulain mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Rikosseuraamuslaitoksen on sijoitettava alaikäinen erilleen täysi-ikäisistä vangeista samalla varmistuen riittävät toiminnot, kuntoutuksen, tuen ja huolenpidon niin, että lapsen etu toteutuu. Lainsäädännön lisäksi Suomi on sitoutunut noudattamaan alaikäisiä ja nuoria vankeja koskevia kansainvälisiä säännöksiä, sopimuksia ja suosituksia. Nämä säännökset ja sopimukset painottavat sitä, että lapset ja nuoret tulee pitää erillään aikuisista sekä erityistä huomiota tulee kiinnittää lasten ja nuorten iästä ja kehitystarpeista johtuviin tarpeisiin. (Muurinen 2021, 12–14.)

Jos alaikäinen päätetään tuomita vankilaan, tulee sijoituspäätös tehdä erityisen huolellisesti ja vankilaan sijoittamisen tulisi palvella alaikäisen etua. Alle 18-vuotias tulisi sijoittaa sellaiseen vankilaan, jossa hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, ellei hänen oma etunsa muuta vaadi. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen, jos muita alaikäisiä ei ole kyseisessä vankilassa. Silloin alaikäinen voi osallistua yhteiseen toimintaan valikoitujen täysi-ikäisten kanssa ja henkilökunnan valvonnan ja ohjauksen alla. Sijoituksessa tulee myös

huomioida alaikäisen mahdollisuus ylläpitää perhe- ja ystävyysuhteita sekä mahdollisuus koulunkäyntiin on myös otettava huomioon. Jos mahdollista, niin myös uskonnollinen, kielellinen ja kulttuurinen tausta tulisi ottaa huomioon. Ensisijaisesti alaikäinen pyritään sijoittamaan mahdollisimman lähelle omaa kotipaikkaa, ellei lapsen etu muuta vaadi. Alaikäiset vangit vapautuvat ensisijaisesti valvotun koevapauden kautta, ja hänet asetetaan ehdonalaisen vapauttamisen yhteydessä valvontaan. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöraporteissa toiminnalliseen opinnäytetyöhön kehittämistyönä voidaan viitata tapaustutkimuksena tai toimintatutkimuksena. Erona toiminnallisessa opinnäytetyössä näihin on se, että kehittämisen tavoitteena on tuotos, joka palvelee kohderyhmää. Tapaustutkimus ja toimintatutkimus opinnäytetyönä tuottavat tapauskohtaisen kehittämisen tuloksena sellaista tutkimustulosta, jota voidaan soveltaa toimintaympäristöjen kehittämisessä. Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi tutkimuksellisen kehittämisen tapa, jossa opiskelija näyttää ammatillisen asiantuntijuuden kehittävällä ja tutkimuksellisella tavalla tehdyllä tuotoksella ja raportilla. Raportti kuvaa perusteellisesti tuotokseen liittyviä lähtökohtia, valintoja sekä ratkaisuja. (Kostamo ym. 2022, 11.)

Salosen (2013, 6) mukaan yksi oleellinen ero toiminnallisessa opinnäytetyössä ja tutkimuksellisessa opinnäytetyössä on se, että toiminnallisessa opinnäytetyössä on mukana eri toimijoita pitkin opinnäytetyö prosessia. Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä opiskelija on keskeinen toimija ja muita henkilöitä on mukana esimerkiksi haastattelu- tai kyselyaineistoa kerätessä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toimijoita on mukana prosessin eri vaiheissa ja vuorovaikutussuhde toimijoiden kanssa on dialogista tai dialogista. Tämä tarkoittaa keskustelua, arviointia, vertaistukea sekä palautteen antoa ja sen vastaanottoa. Yhteydenpito toimijoiden välillä on siis tiivistä ja yhteistyötä tehdään läpi opinnäytetyön prosessin.

Opinnäytetyön toteutustavaksi valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö, sillä se sopi parhaiten tavoitteeseemme. Tuotoksena syntyi opas nuoren rikosprosessista nuorisokoti Jaloverson työntekijöille. Opas on suunnattu työntekijöille, mutta se soveltuu myös käytettäväksi yhdessä nuoren kanssa. Opas antaa tietoa muun muassa siitä, mitä ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta käytännössä tarkoittaa, mikä on nuorisorangaistus ja seuraamusselvitys sekä kuinka kauan rikosrekisterimerkintä näkyy.

4.2 Lineaarinen malli

Opinnäytetyön toteutuksessa työskentely eteni lineaarisen mallin mukaan. Linearisessa mallissa työskentely etenee tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, jota seuraa toteutus, prosessin päättäminen ja arviointi. Kuvio 1 havainnollistaa lineaarisen mallin etenemistä. Käytännössä vaiheet saattavat lineaarisessakin mallissa limittyä toisiinsa tai olla

yhtäaikaisia, mutta lineaarinen malli edustaa järkipäätä logiikkaa. Sen mukaan lopputulokset ja etenemisjärjestys ovat kuitenkin mahdollisimman tarkasti ennakoitavissa ja toteutukseen liittyvät epävarmuustekijät hallittavia ja ennakoitavia. (Salonen 2013, 15; Salonen ym. 2017, 52.)

Kuvio 1. Lineaarisen mallin mukaan etenevä opinnäytetyö (Salonen 2013, 15)

Tavoitteen määrittely

Ensimmäisessä vaiheessa eli tarpeen tunnistamisessa muodostetaan yhteinen ymmärrys kehittämisen kohteesta ja rajataan aihe. Aihealue tulee rajata riittävän tarkasti, mutta sitä ei tarvitse vielä tässä vaiheessa lyödä lukkoon. Ideointivaiheessa sovitaan alustava suunnitelma väljine tavoitteineen. Jotta eri näkökulmat saadaan huomioitua, on ideointivaiheessa hyvä osallistaa mahdollisimman laajasti eri henkilöitä ja toimijoita. (Salonen 2017, 56–58.)

Opinnäytetyö prosessi alkoi syyskuussa 2022, jolloin päätimme tehdä yhdessä opinnäytetyön. Opinnäytetyön tavoitteen määrittely alkoi sillä, että pohdimme yhteisiä kiinnostuksen kohteitamme, joista voisi syntyä idea opinnäytetyölle. Toisella meistä oli tuttava töissä nuorisokoti Jaloversossa, ja hänen kanssaan pohdimme opinnäytetyön aihetta. Lopulta aihe syntyi nuorisokoti Jaloveron työntekijän ideasta, joka vahvistaisi työntekijöiden ammattitaitoa ja toisi tietoa myös nuorille. Kiinnostuimme itsekin aiheesta, sillä meitä molempia kiinnostaa rikosseuraamusala ja toinen meistä on alalla töissä. Opinnäytetyön aihe-ehdotus palautettiin syyskuun puolivälissä ja se sai hyväksynnän.

Suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa tarkennetaan kehittämistehtävää tarkemmin. Suunnitteluvaiheessa tarkennetaan ideointivaiheen ajatuksia ja mietitään, mitä kehittämisellä on realistista tavoitella. Tiedonhankinta aloitetaan jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa ja tehdään tarvittava taustaselvitys. Aiheesta etsitään tietoa kirjallisuudesta ja aiemmasta tutkimuksesta. Osana suunnitteluvaihetta rajataan kehittämisen kohde tarkemmin ja laaditaan kirjallinen kehittämissuunnitelma. Suunnitelma sisältää työn tavoitteet ja mahdolliset osatavoitteet, aikataulun, varatut resurssit, toimijat sekä heidän vastuunsa ja tehtävänsä, itse kehittämis-

ja/tai tutkimusmenetelmät sekä dokumentointiin, viestittämiseen, arviointiin ja levittämiseen liittyvät tavat. (Salonen 2017, 60.)

Teimme suunnitteluvaiheessa kirjallisen opinnäytetyön suunnitelman syys-lokakuun aikana. Sovimme työelämäyhteistyön kanssa, että kirjoitamme ensin opinnäytetyön suunnitelman, jonka jälkeen teemme yhteistyösopimuksen. Tietoa etsimme nuorisoriikollisuudesta, seuraamusjärjestelmästä, sijoitetusta nuoresta, lastensuojelusta sekä ehdollisesti rangaitujen nuorten valvonnasta. Tietokantoina käytimme LAB prima, Google Scholaria ja Finnaa. Lisäksi etsimme tietoa myös Oikeusministeriön sivuilta ja lainsäädännöstä. Kokosimme suunnitelmaan tärkeimmän ja oleellisimman tietoperustan ajatellen opinnäytetyön tavoitetta. Suunnitelma palautettiin lokakuun lopussa ja sen hyväksyi ohjaava opettaja. Tämän jälkeen saimme luvan aloittaa opinnäytetyön toteutusvaiheen.

Toteutus

Toteutusvaiheeseen siirrytään heti hyväksytyyn suunnitelman jälkeen. Tämä vaihe vaatii työskentelystä vastaavilta henkilöiltä suunnitelmallisuutta, vastuullisuutta, itsenäisyyttä, vuorovaikutteisuutta ja sitkeyttä. Vaihe auttaa itsensä kehittämisessä ja on ammatillisesti opettavaa aikaa. Vaikka toteutusvaiheessa edetään suunnitelman mukaisesti, on huomioitava, että suunnitelmat voivat tarkentua toteutuksen edetessä. Toteutusvaiheessa muistiinpanot nousevat tärkeään asemaan ja kaikki materiaali on dokumentoitava huolellisesti, jotta niihin voidaan palata arviointivaiheessa. (Salonen ym. 2017, 62.)

Yhteistyösopimus kirjoitettiin toteutusvaiheen alkaessa marraskuun alussa. Työelämän yhteishenkilön kanssa pidettiin lyhyt palaveri, jossa käytiin tarkemmin läpi sitä, mitä he haluavat oppaan sisällöltä ja minkälaisessa muodossa opas heille toimitetaan. Toteutusvaiheen alussa osallistuimme opinnäytetyön ohjaajan pitämään ohjaukseen, jossa keskustelimme opinnäytetyön etenemisestä ja meitä mietityttäneistä kysymyksistä. Toteutusvaiheessa etsimme lisää tietoa opasta varten ja lisäksi syvensimme opinnäytetyön tietoperustaa. Oppaan teko aloitettiin marraskuun puolivälissä ja se valmistui joulukuun puolivälissä. Osallistuimme myös joulukuun puolivälissä opinnäytetyön kielenohjaukseen, jossa saimme neuvoja liittyen lähteisiin ja kieleen.

Yhteistyö Jaloverson kanssa tiivistyi marras-joulukuun vaiheessa, kun aloimme tekemään opasta. Ennen oppaan tekoa kävimme vielä puhelimitse läpi, että mitä osa-alueita oppaaseen sisällytetään. Toiveena työelämän edustajalla oli, että opas vastaisi heidän tarpeitaan ja kertoisi konkreettisia asioita esimerkiksi nuorisorangaistuksen käytänteistä. He myös toivoivat, että opas olisi helppo tulostaa, jotta se saataisiin konkreettisena tuotoksena ja olisi näin ollen helpommin jaettavissa. Opas lähetettiin työelämän arvioitavaksi sähköpostitse,

kun olimme saaneet oppaan ensimmäisen version valmiiksi. Palautteen mukaan opas oli helppolukuinen ja sisältö oli kirjoitettu helposti ymmärrettävään muotoon. Työelämän yhteistyö toivoi oppaaseen lisäksi tietoa rikosrekisterimerkinnästä ja tämän lisäsimmekin vielä oppaaseen. Lähetimme oppaan vielä kertaalleen Jaloversoon arviointiin. Palautteen mukaan opas oli heidän tarpeisiinsa vastaava ja käyttökelpoinen heille sellaisenaan.

Joulukuun puolivälissä osallistuimme vielä yhteen ohjaavan opettajan vetämään ohjaukseen, jossa saimme palautetta opinnäytetyöraportista ja oppaasta. Ohjaajan antaman palautteen perusteella hioimme vielä opinnäytetyö raporttia. Lisäsimme opinnäytetyö raporttiin vielä eettistä pohdintaa ja jatkokehittämisideat sekä oppaan raportin liitteeksi.

Päätäminen ja arviointi

Päätämisen vaihe koittaa, kun kehittämistehtävän tavoitteet ja tulokset on saavutettu ja lopuraportti kirjoitettu. Päätämisen vaiheeseen kuuluu sen suunnittelu, mitä tuotokselle tapahtuu jatkossa ja miten sitä aiotaan hyödyntää. Tulosten levitys ja juurruttaminen on käytännössä usein suurin haaste. Osana tätä vaihetta on myös arviointi, jossa tarkastellaan tavoitteisiin pääsemistä tai niiden saavuttamista. (Salonen ym. 2017, 65–66.)

Koko opinnäytetyöprosessi onnistui hyvin. Pysyimme opinnäytetyösuunnitelman mukaisessa aikataulussa ja saimme jopa tiivistettyä sitä. Aihe oli alusta alkaen hyvin rajattu, joka tuki työskentelyämme. Haasteita koimme lähinnä siinä, että saamamme palaute toimeksiantajalta ei ollut niin kattava kuin olisimme halunneet.

5 Oppaan sisältö

5.1 Nuori rikosprosessissa: ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja nuorisorangaistus-opas

Oppaan tavoitteena on tukea Nuorisokoti Jaloverson ammatillista tietämystä ja toimia työvälineenä nuorten kanssa työskennellessä. Jaloverson asiakaskuntaan kuuluu nuoria, joilla on rikostaustaa, joten eri seuraamukset ja erityisesti nuoren ehdollisen vankeuden oheen lisätty valvonta on työelämän edustajan mukaan arkipäivää. Monet Jaloverson nuorista oi-reilevat rikoksilla ja heillä on asiakkuus Rikosseuraamuslaitokselle. Tämä lisää työntekijöiden tiedon tarvetta koskien eri seuraamuksia. Oppaaseen on kerätty juuri ne tiedot ja osa-alueet, jotka Jaloverso koki tärkeimmiksi ja joita heidän arjessaan käsitellään eniten. Oppaan avulla tieto on helposti saatavissa eikä työntekijöiden tarvitse itse etsiä tietoa muualta.

Oppaan toivottiin selventävän käytännön asioita ja erityisesti sitä, mikä paikkakunta vastaa seuraamuksen täytäntöönpanosta. Se, minkä alueen vastuulle täytäntöönpano kuuluu, määräytyy asuinpaikkakunnan mukaan, mutta sijoitettu nuori on usein sijoitettu muualle kuin asuinpaikkakunnalleen. Tähän kysymykseen toivottiin siis erityisesti selvennystä. Oppaasta löytyy vastaus myös siihen, millä paikkakunnalla rikossyyte tutkitaan.

Opas on tehty mahdollisimman helppolukaiseksi. Alusta löytyy sisällysluettelo, josta näkee oppaan sisällön ja sen avulla lukija pystyy etsimään suoraan haluamansa rangaistuksen ja lukemaan tiedot. Aiheet on jaettu omiin lukuihinsa ja omille sivuillensa, aiheen vaihdon huomaa aina otsikoinnista. Opas on rakennettu keskustelunomaiseksi, sillä ensin seuraa kysymys ja sitten vastaus. Kysymykset on lihavoitu, jotta ne erottuvat selkeästi vastauksista. Tämä nopeuttaa tiedon etsimistä ja selkeyttää oppaan lukemista. Asiat oppaassa on tuotu esiin selkokielellä työelämän toiveiden mukaisesti. Koska Jaloverso aikoo hyödyntää opasta myös nuorelle annettavana tietopakettina, oli heille tärkeää, että sisältö on helposti ymmärrettävässä muodossa.

Opas alkaa rikosprosessin lyhyellä kuvauksella. Rikosprosessi on kuvattu vain siltä osin, kun se johtaa tuomioon. Alkuperäisessä oppaan suunnittelukokouksessa Jaloverson kanssa rikosprosessia ei pitänyt tulla oppaaseen. Nostimme itse rikosprosessin rajattuna oppaaseen, sillä prosessin yksi tärkeimmistä vaiheista on nuoren seuraamusselvitys. Näin saimme kytkettyä seuraamusselvityksen loogisesti oppaaseen, eikä kokonaisuus jäänyt liian irralliseksi. Lisäksi havainnollistimme rikosprosessia myös kaaviolla, josta käy ilmi rikosprosessin eteneminen ja toimijat, jotka vastaavat kunkin prosessin etenemisestä.

Toisena osa-alueena on seuraamusselvitys. Seuraamusselvitysvaiheessa Rikosseuraamuslaitos tekee yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa, ja koska nuorisokoti vastaa nuoren hoidosta ja kasvatuksesta, vaikuttaa seuraamusselvitys myös nuorisokodin arkeen. Seuraamusselvityksen aikana Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus pyytää salassapitosäännösten estämättä nuoren asiakastietoja ja tämä oli tärkeää nostaa oppaaseen. Lisäksi opas selventää seuraamusselvityksen käytänteitä ja esimerkiksi sitä, mitä tapahtuu, jos nuori ei mene seuraamusselvitykseen.

Aiheina nuorisorangaistus ja nuoren ehdollisen vankeuden valvonta olivat työelämän edustajan mukaan kaikista tärkeimmät ja ne, jossa heillä oli eniten epäselvyyksiä. Oppaaseen on kerätty käytännön tietoa siitä, mitä nuoren ehdollisen vankeuden valvonta ja nuorisorangaistus käytännössä tarkoittaa, miten ne voivat vaikuttaa nuorisokodin arkeen ja nuoren elämään ja mitä tapaamisissa tapahtuu. Toiveena oli erityisesti tietoa myös siitä, mitä tapahtuu, jos nuori ei mene valvontatapaamiseen ja millä paikkakunnalla tapaamiset ovat.

Rikosrekisteristä on oma osio oppaan lopussa, sillä työelämän edustaja toivoi tietoa myös siitä. Nuori ei välttämättä aina ymmärrä, että rikokset voivat hankaloittaa elämää pitkänkin ajan päästä. Rikosrekisterimerkintä voi vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen esimerkiksi työtä haettaessa. Aihe käsittelee sitä, mikä rikosrekisteri on, milloin rikosrekisteriin tulee merkintä, mihin rikosrekisterimerkintä vaikuttaa ja kuinka kauan se näkyy.

Opas on rakennettu Word -tiedoston pohjalle, sillä se vastasi mielestämme parhaiten ohjekirjasen tekemiseen ja oli molemmille tuttu työkalu. Pystyimme sen avulla tekemään oppaasta selkeän ja helppolukuisen. Käytössämme oli myös muodot-työkalu, jolla saimme selkeytettyä joidenkin prosessien kulkua. Opas on myös helppo tulostaa, eikä vaadi erikoisasetteluja.

Oppaassa käytetyistä lähteistä osa on jo vuodelta 2005, mutta ne ovat yhä ajantasaisia. Esimerkiksi nuorisorangaistuksessa käytettävä sisältökäsikirja Ohjenuora on yhä edelleen Rikosseuraamuslaitoksen päivittäisessä käytössä, jonka takia mekin hyödynsimme kyseistä lähdettä oppaan teossa. Muina lähteinä on käytetty lakia sekä Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja ja ohjeita.

5.2 Oppaan arviointi

Tuloksen tulisi aina tuottaa lisäarvoa työyhteisölle. Tuloksen arviointi voi olla itsearviointia tai ulkoista arviointia. Arviointivaiheessa tuotos voidaan palautteen perusteella siirtää takaisin työstövaiheeseen tai viimeistelyvaiheeseen. Arvioinnissa on tarkoituksena esittää kehittämistoiminnalle kriittistä pohdintaa suhteessa kehittämiselle asetettuihin tavoitteisiin.

Arviointivaiheessa laaditaan loppuraportti, joka on kirjallinen selonteko kehittämistoiminnasta. Raportti toimii kokonaiskuvauksena opituista asioista. (Salonen ym. 2017, 63–65.)

Opas on toteutettu keskustelun ja luotettavista lähteistä olevien tietojen perusteella. Oppaassa on konkreettisia kysymyksiä ja vastauksia, miten rangaistusprosessi käytännössä toimii. Oppaasta toivottiin yksinkertaista ja sisältävän helposti ymmärrettävää tekstiä aiheesta. Arvioimme opasta asetettujen tavoitteiden ja toiveiden pohjalta, jotka työelämän yhteyshenkilö esitti ja lopputuotos vastaa mielestämme asetettuja tavoitteita. Myös saadun palautteen mukaan opas on helppolukuinen ja asiat on esitetty ymmärrettävästi. Oppaasta toivottiin konkreettista tuotosta ja tulostimme siitä ohjekirjan.

Lähetimme oppaan sähköpostilla Jaloverson yhteyshenkilölle arviointia varten. Halusimme saada avointa palautetta ja korjausehdotuksia oppaan sisällöstä, ulkonäöstä ja luettavuudesta. Palautetta saimme vain yhteyshenkilöltä. Olisimme toivoneet myös työntekijöiltä ja nuorilta palautetta oppaasta, mutta se ei ollut sillä hetkellä aikataulullisesti mahdollista. Saadun palautteen pohjalta aloimme korjaamaan opasta. Palaute oli pääsääntöisesti positiivista ja oppaan sisältö koettiin helppolukuiseksi. Palautteessa toivottiin myös rikosrekisterimerkinnästä tietoa, jonka takia lisäsimme senkin oppaaseen. Palautteen saaminen tuki tavoitetta saada oppaasta työelämän tarpeisiin vastaava ja se antoi meille arvokasta tietoa omasta työskentelystä.

6 Yhteenveto

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyötä tehdessä noudatetaan ammattikorkeakoulujen eettisiä suosituksia. Opinnäytetyö tehdään hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtien mukaisesti. Tutkimustyössä noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta, avoimuutta ja tarkkuutta sekä se suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä. Lähdeaineistoon viitataan asianmukaisesti, jotta muiden tutkijoiden tekemä työ ja saavutukset saavat niille kuuluvan arvon ja merkityksen. Kaikkien osapuolten oikeudet, vastuut ja velvollisuudet sekä aineiston säilyttämistä ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset sovitaan yhdessä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021.)

Opinnäytetyösopimuksessa sovitaan yhteisistä pelisäännöistä kuten aiheesta ja aikataulusta, ohjauksesta, tausta-aineistosta ja sen käyttöoikeuksista ja opinnäytetyön yhteydessä syntyvän tuloksen omistus- ja käyttöoikeuksista. Opinnäytetyösopimuksen on tarkoitus vähentää toimeksiantajan toiveiden ja opiskelijaa sitovien pelisääntöjen ristiriitaa. (Arene 2019, 6.) Kirjoitimme yhteistyösopimuksen työelämän edustajan toiveiden mukaisesti hyväksytyyn opinnäytetyösuunnitelman jälkeen. Opinnäytetyön prosessin ajan pidimme kiinni sovituista asioista ja asetetuista tavoitteista.

Työskentelymme noudatti avoimuutta, eettisyyttä ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Tietoperustaan etsimme tietoa eri tietokannoista, hyödynsimme kirjastopalveluita ja muita tiedonhankinnan välineitä. Toisella meistä oli myös mahdollisuus saada työpaikaltaan Rikosseuraamuslaitokselta alan aineistoa lainaan ja lainaamiseen pyydettiin lupa. Opinnäytetyössä on käytetty vain opinnäytetyöhön sopivaa materiaalia ja lähteisiin on viitattu asianmukaisesti. Lähteitä on tarkasteltu kriittisesti niiden ollessa vanhempia teoksia. Lähteinä on pyritty käyttämään tuoretta tutkimustietoa, mutta vanhempaakin on otettu mukaan sen ollessa perusteltua. Muutama vanha lähde otettiin käyttöön sen vuoksi, että niitä käytetään yhä oppina Rikosseuraamuslaitoksella.

Oppaaseen saimme palautetta työelämän edustajalta. Palaute oli pääosin positiivista, mutta olisimme toivoneet palautetta laajemmin koko työyhteisöltä. Tämä olisi lisännyt eri näkökulmien huomioonottamista ja näin ollen lisännyt palautteen arvoa. Lisäksi olisimme toivoneet, että olisimme saaneet palautetta myös nuorisokoti Jaloverson nuorilta. Opas on kuitenkin tarkoitettu myös nuoren luettavaksi ja näin ollen olisimme saaneet myös nuoren näkökulmasta palautetta. Vaikka olemme itse koittaneet pohtia mahdollisia käytännön

kysymyksiä, joita rikosprosessi ja eri seuraamukset saattavat aiheuttaa, emme ehkä ole osanneet ottaa kaikkea huomioon.

Toinen meistä on töissä Rikosseuraamuslaitoksella ja se voi vaikuttaa työn eettisyyteen. Kaikki tieto on pyritty ottamaan lähteistä, mutta ei voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että oppaassa ja raportissa on käytetty myös omaa ammatin kautta tulevaa tietoa. Toisaalta tämä voidaan nähdä luotettavuutta vahvistavana asiana, sillä työn kautta saatu tieto ja taito mahdollistaa lain paremman soveltamisen. Lain soveltaminen käytäntöön voi joskus olla haastavaa ja lisäksi rikosseuraamusalalla on paljon ammattisanastoa. Alalta jo saatu ammattitaito on mahdollistanut sen, että opinnäytetyössä ei ole ilmeisiä asiavirheitä tai ammattisanaston väärinkäyttöä.

6.2 Pohdinta

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan tutkimuksen (Haikkola ym. 2019) mukaan rikoskierteessä olevien nuorten tuki ja palvelut ovat pirstaleisia, eikä niiden vaikutuksia seurata. Nuoren rikoskierteeseen pysäytettäisiin tutkimuksen mukaan kaikista parhaiten tuella kuin rangaistuksella. Kuitenkaan rikoksia tekevän nuoren tukeen, kuntoutukseen ja jälkihoitoon ei kiinnitetä riittävästi huomiota. Ongelma on myös se, että nuoren saama tuki riippuu siitä, millä paikkakunnalla hän asuu. Esimerkiksi ankkuritoimintaa ei ole saatavilla kaikilla paikkakunnilla. Rikosten ehkäisy ja niihin puuttuminen ovat monien eri ammattilaisten ja hallinnonalojen vastuulla, joka lisää palveluiden pirstaleisuutta. Rautavuoren (2020) mukaan eri ammatillisten toimijoiden yhteistyö olisi tärkeää, jotta nuori saa parhaan mahdollisen tuen ja avun ongelmiinsa. Palveluiden toimimaton yhteistyö saattaa pahimmassa tapauksessa vaikuttaa negatiivisesti nuoren hyvinvointiin.

Kokonaisrikollisuuden kannalta olisi tärkeitä puuttua ennaltaehkäisevästi nuorten rikollisuuteen valtakunnallisesti, sekä paikallisesti. Nuorisoriikollisuuden ehkäisyyn voidaan puuttua jo rikollisuuden alettua tai vaikuttamalla yksilön syrjäytymiskehitykseen. Nuoren tulee ymmärtää konkreettisesti tekemänsä tekojen seuraukset esimerkiksi kohtaamalla rikoksen uhri. Konkreettinen vastuunotto voi toimia ennaltaehkäisevästi jatkossa. (Tuovi 2022.) Tuovi on sisäiseen turvallisuuteen keskittynyt sivusto, josta löytyy sisäiseen turvallisuuteen liittyviä hankkeita, kokeiluja ja tutkimusta. Tuovilla (2022) on visio ja toimintasuunnitelma, miten estää nuorten riskiryhmässä olevien ajautumisen rikollisuuteen ja katkaista alkanut rikoskierte oikea-aikaisella ja oikealla tuella ja palveluilla. Nuorisoriikollisuuden vähentämiseen liittyvinä tavoitteina on saada syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret tuen piiriin, Ankkuri-mallin palveluihin pääsy jokaiselle nuorelle rikoksentehtäjälle ja sovittelumenettelyn käyttö julkisyhteisöihin kohdistuneissa rikoksissa.

Tärkeässä osassa nuoren hyvinvointia on myös kodin ja koulun ympäristö, sillä nuori viettää niissä suurimman osan valveillaolo ajastaan. Luottamukselliset ihmissuhteet ja turvallisuuden tunne takaavat sen, että nuori saa tukea huoliinsa. Luottamukselliset ihmissuhteet myös vahvistavat nuoren itsetuntoa. Hyvät ihmissuhteet ovat yhteydessä nuoren matalampaan stressitasoon ja vähentävät riskiä nuoren mielenterveysongelmille. Koulun henkilöstöllä ja ilmapiirillä on myös tärkeä rooli nuoren mielenterveyden muotoutumisessa. Esimerkiksi koulussa kiusaamisen kohteeksi joutuneet nuoret kokevat muita enemmän stressiä ja mielenterveysongelmia. Kiusaajat itsekään eivät voi hyvin ja heillä nuorena alkanut muiden kiusaaminen on yhteydessä myöhempään rikolliseen käyttäytymiseen. (Kinnunen 2011, 44–47.)

Opinnäytetyötä tehdessä ja aineistoon perehtyessä olemme tulleet lopputulokseen, että nuorten rikollisuuteen tulisi puuttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja panostaa resursseja ennaltaehkäisyyn ja palveluiden yhteensovittamiseen, jotta saataisiin valtakunnallisesti toimiva rakenne rikosten vähentämiseksi. Nuorisoriikollisuuteen vaikuttavat asiat, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä huono koulumenestys ovat asioita, joihin voidaan vaikuttaa ennaltaehkäisyllä. Matalan kynnyksen palvelut ja varhaisen tuen malli olisi ensiarvoisen tärkeää, jotta ongelmia saataisiin ratkottua. Sosiaali- ja terveystieteistä ei tulisi karsia ja perheet tarvitsevat lisää tukea kasvatustyössä. Kouluun tulisi jalkauttaa enemmän aikuisia, kuten koulusosionomeja. Kaikilla nuorilla ei ole kotona turvallisia aikuisia tukemassa koulunkäynnissä, joten silloin koulusta tuleva tuki on tärkeää.

Ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi mielestämme nuorten tulee itse ottaa vastuu teoistaan ja ymmärtää tekojensa seuraukset, minkä vuoksi on hyvä, että nuorten rikoksissa käytetään sovittelua ja nuorten saamiin rangaistuksiin sisältyy keskusteluja valvojan kanssa. Mielestämme ennaltaehkäisevää toimintaa olisi myös kirjoittaa mediassa enemmän varoittavista esimerkeistä, kuten siitä, mitä rikollisuus on ja mitä seuraukset voivat olla. Uhrinäkökulma olisi myös tärkeä tuoda esiin, sen sijaan, että kirjoitetaan kaunistelevasti rikollisuudesta ja esitetään sen olevan helppoa elämää sisältäen paljon rahaa ja hienoja autoja ja juhlia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä nuorisokoti Jaloverson työntekijöille opas, joka syventäisi heidän ymmärrystään nuorisorangaistuksesta ja nuoren ehdollisen vankeuden oheen liitetystä valvonnasta. Oppaan oli tarkoitus vastata Jaloverson tarpeisiin ja lisätä niin työntekijöiden kuin nuortenkin tietämystä eri seuraamuksista. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä konkreettinen opas, joka vastaisi käytännön kysymyksiin liittyen nuoren saamaan rangaistukseen. Tarkoituksena oli myös se, että opas helpottaa nuorisokodin ohjaajien tiedonhankintaa ja sisältö on helposti ymmärrettävissä.

Opinnäytetyöprosessi sujui hyvin ja tuki molempien ammatillista kehitystä. Alkuperäisessä suunnitelmassa opinnäytetyön oli tarkoitus valmistua helmikuun 2023 alkuun mennessä, mutta saimme kirittyä aikataulua kuukauden verran. Tiiviimpi työtahti tuki opinnäytetyön loppuun saattamista ja se mahdollisti tiiviimmän paneutumisen työskentelyyn. Aikataulun muuttaminen tiiviimmäksi kesken prosessin kehitti valmiuksiamme työelämään, jossa työskentelytahti voi olla nopeaa ja aikataulut muuttuvat. Kehitystä koimme eniten teoriapohjan keräämisessä ja samalla huomasimme, että hyvä ja kattava teoriapohja auttoi oppaan teossa. Teorian avulla syvennyimme myös enemmän niihin syihin, jotka vaikuttavat nuorisorikollisuuteen. HavaitSIMME, että nuorisorikollisuuteen vaikuttavat syyt ovat monitahoisia ja tulevana sosionomeina tulemme työskentelemään juurisyiden parissa.

Yhteistyökumppanimme toimi nuorisokoti Jaloverso. Yhteistyö oli sujuvaa ja saimme neuvoja niitä pyydetessä. Yhteistyötä teimme lähinnä sähköpostitse ja puhelimitse, sillä varsinkin sähköpostitse käyty keskustelu ei vaatinut aikataulujen yhteensovittamista. Toinen meistä vaihtoi myös ajatuksia kasvokkain yhteishenkilön kanssa kerran opinnäytetyöprosessin aikana. Aiheen rajauksessa Jaloverson oma näkökulma oli tärkeä, sillä tarkoituksena oli tehdä juuri heidän tarpeisiinsa vastaava opas. Esitimme kysymyksiä ja vaihdoimme ajatuksia tiiviisti, jotta oppaasta tuli juuri toimeksiantajan tarpeita vastaava. Palautetta saimme pyydetessä ja se oli pääosin positiivista ja rakentavaa. Oppaan arviointiin olimme toivoneet laajempaa otantaa.

6.3 Jatkokehittämisideat

Tehdessämme opinnäytetyötä havaitsimme, että tietoperustana käytetty tutkimustieto on jo aika vanhaa. Lisäksi tutkimusta itse rangaistusten vaikuttavuudesta ei ole paljoa, tai se on yli 10 vuotta vanhaa. Mieleemme nousi muutamia mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita laajemmasta näkökulmasta. Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka nuorisorangaistus tai ehdollisen rangaistuksen oheen liitetty valvonta on vaikuttanut nuoren elämään ja onko rangaistuksilla ollut rikollisuutta vähentäviä vaikutuksia. Tutkimusta syventämällä voisi eritellä aiheiksi, mikä valvonnassa on toimivaa nuoren näkökulmasta ja mikä taas koetaan hyödyttömäksi. Muita vaihtoehtoja tutkimukselle voisi olla sijoitetun nuoren ja rangaistuksen yhteensovittaminen, miten se käytännössä toimii ja onko sijoitus vaikuttanut yhdessä rangaistuksen kanssa vähentävästi rikollisuuteen.

Jatkokehittämisideana voisi olla myös laajemman oppaan teko, jossa kerrottaisiin tarkemmin muun muassa rikosprosessista ja sovittelusta. Myös monikulttuurisuus olisi hyvä ottaa huomioon ja näin ollen eri kielille tehty opas olisi tarpeellinen. Vieraskielisiä oppaita tarvitaan jatkossa yhä enemmän, joten niille löytyisi kysyntää.

Lähteet

Alakärppä, J-M. 2020. Käyttäytymishäiriöiden yhteys nuorisorikollisuuteen. Kandidaatin tutkielma. Oulun yliopisto. Viitattu 7.10.2022. Saatavissa <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-202006162386.pdf>

Ankkuri. Tavoitteena nuoren hyvinvointi - avaimena varhainen puuttuminen. Viitattu 17.11.2022. Saatavissa <https://ankkuritoiminta.fi/ammattilaiselle>

Arene ry 2019. Ammattikorkeakoulujen eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtoreneuvosto Arene ry. Viitattu 11.10.2022. Saatavissa <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Berg, P. & Kahila, S. 2018. Sosiaalinen pääoma nuorisorikollisuuden näkökulmasta. Kasvatustieteen kandidaatintyö. Oulun yliopisto. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201804281565.pdf>

Danielsson, P. 2022. Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222>

Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja. Turun yliopisto. Viitattu 30.9.2022. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Haapakangas, K. 2020. Nuorten rikollisuus on laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Tilastokeskus. Viitattu 30.9.2022. Saatavissa <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuorista-tekee-yha-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/>

Haapasalo, J. 2017. Kriminaalipsykologia. Juva: PS-kustannus

Haapasalo, J. 2006. Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.) 2006. Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33.

Helsinki. Viitattu 10.10.2022. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ

Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.) 2019. Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:34. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 30.9.2022. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf

Harrikari, T. 2010. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. Toimijat, prosessit ja sisällöt. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2010.

Hietanen, I. 2016. Nuori rikosprosessissa – koulukotinuorten kokemuksia. Maisterintutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 26.10.2022 Saatavissa <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62750/Hietanen.Ira.pdf;jsessionid=3B6F67C60C00D98F139E69BE87D4B5BC?sequence=2>

Jokela, M. 2006. Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.) 2006. Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. Viitattu 30.9.2022. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ

Kaakkinen, M & Näsi, M. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Katkaisuja 47/2021. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Viitattu: 30.9.2022. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/326622/Katsauksia_47_Kaakinen_N%c3%a4si_2021.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kinnunen, P. 2011. Nuoruudesta kohti aikuisuutta. Varhaisaikuisen mielenterveys ja siihen yhteydessä olevat ennakoivat tekijät. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 23.12.2022. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66830/978-951-44-8624-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen oppimiseen. Tallinna: Art House Oy

Kriminaalihuoltolaitos. 2005. Ohjenuora. Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Helsinki:Rikosseuraamusvirasto

Kuula T. & Marttunen M. 2009. Laitoksessa rikosten vuoksi. Selvitys alaikäisenä vastentah-
toisesti huostaanotetuista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 89.
Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B12. Helsinki. Viitattu 13.10.2022. Saata-
vissa [https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152525/89_laitoksessa.pdf?se-
quence=1](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152525/89_laitoksessa.pdf?sequence=1)

LAB-ammattikorkeakoulu. 2022. Opinnäytetyöohje. LAB-ammattikorkeakoulu. Viitattu
18.11.2022. Saatavissa [https://elab.lab.fi/sites/default/files/category-page/2022-
08/LAB_opinn%C3%A4ytety%C3%B6_ohje_AMK_170822.pdf](https://elab.lab.fi/sites/default/files/category-page/2022-08/LAB_opinn%C3%A4ytety%C3%B6_ohje_AMK_170822.pdf)

Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 634/2010. Saatavissa [https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/2010/20100634](https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/2010/20100634)

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010. Saatavissa
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100633>

Laki nuorista rikoksentekeijöistä 262/1940. Saatavissa [https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/1940/19400262](https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/1940/19400262)

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa [https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2007/20070417#L9](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2007/20070417#L9)

Lalja, R. 2021. Suljetut ovet. Erityinen huolenpito ja nuoret rikoksentekeijät. Pro gradu -tut-
kielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 21.11.2022. Saatavissa
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/135608/LaljaRoosa.pdf?sequence=2>

Marttunen, M. 2006. Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäi-
vään. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja
kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Nuorisotutkimusverkosto/nuori-
sotutkimusseura, julkaisuja 66. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki. Vii-
tattu 30.10.2022. Saatavissa [https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ](https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf?sequ)

Marttunen, M. & Salmi, V. 2009. Rikollisuuden piirteitä. Viitattu 30.9.2022. Saatavissa
[https://docplayer.fi/48725893-Rikollisuuden-piirteita-1-nuorisoriikollisuus-matti-marttunen-
venla-salmi.html](https://docplayer.fi/48725893-Rikollisuuden-piirteita-1-nuorisoriikollisuus-matti-marttunen-
venla-salmi.html)

Matikkala, J. 2021. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. [Toinen, uudistettu ja ajanta-
saistettu painos]. Helsinki: Edita Publishing Oy, Print.

Muurinen, T. 2021. Alaikäiset nuoret ja vangit. Alaikäisten ja nuorten vankien vankilaan/van-
kiosastolle sijoittaminen sekä toimintojen ja turvallisuuden varmistaminen.

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2021. Viitattu 14.9.2022. Saatavissa https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20210830085518/7SwOchBUn/Alaikaiset_ ja_nuoret_vangit_selvitys_2021.pdf

Nuorisokoti Jaloverso. Jaloverso. Viitattu 29.9.2022. Saatavissa <https://www.jaloverso.fi/>

Rautavuori, M. 2020. Koulunsa keskeyttäneiden palvelut. Ammattilaisten näkemyksiä koulutuksen keskeyttäneiden nuorten osallisuuden edistämisestä Tampereella. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 15.12.2022. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/120747/RautavuoriMikko.pdf?sequence=2>

Rikoslaki 39/1889. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosseuraamuslaitos. 2022a. Nuorisorangaistuksen tehtävät ja ohjelmat. Viitattu 22.10.2022. Saatavissa <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamustyo/nuorisorangaistus/nuorisorangaistuksentehtavatjaohjelmat.html#>

Rikosseuraamuslaitos. 2022b. Ehdollisen vankeuden valvonta. Viitattu 22.10.2022. Saatavissa <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamustyo/ehdollisenvankeudenvalvonta.html#>

Rikosseuraamuslaitos. 2020. Alaikäinen vanki ohje 1/004/2017. Viitattu 10.11.2022. Saatavissa <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/alaikainenvankiohje10042017.html>

Salonen K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turun ammattikorkeakoulu. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY

Sirkka, A. 2016. ”Mua yritetaan pitää kii täs yhteiskunnas” Nuorten kokemuksia valvonnasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 25.12.2022. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98937/gradu07304.pdf?sequence=1>

Tuovi. 2022. Nuorten rikollisuuden vähentäminen. Sisäisen turvallisuuden portaali. Viitattu 16.12.2022. Saatavissa <https://sisainturvallisuus.fi/nuorten-rikollisuuden-vahentaminen>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021. Hyvä tieteellinen käytäntö. TENK. Viitattu 11.11.2022. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytando-htk>

Liite 1. Opas ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnasta ja nuorisorangaistuksesta

OPAS EHDOLLISESTI
RANGAISTUJEN NUORTEN
VALVONNASTA JA
NUORISORANGAISTUKSESTA

Niina Suokas & Sofia Rantanen | LAB-ammattikorkeakoulu | 2022

SISÄLLYS

Johdanto	3
Lyhyesti rikosprosessin kulusta	4
Seuraamusselvitys.....	6
Nuorisorangaistus	8
Nuoren ehdollisen vankeuden valvonta.....	10
Rikosrekisterimerkintä	12
Lähteet.....	14

JOHDANTO

Tämän oppaan tarkoituksena on antaa tietoa rikosprosessista, nuorten ehdollisen vankeuden valvonnasta sekä nuorisorangaistuksesta. Opas sisältää myös lyhyen esittelyn rikosprosessista, kun rikos johtaa tuomioon. Oppaassa kerrotaan mitä nuoren ehdollisen vankeuden oheen liitetty valvonta ja nuorisorangaistus tarkoittaa ja mitä ne pitävät sisällään. Oppaassa kuvataan myös mistä valvonta tulee, kenen vastuulla se on järjestää ja mikä paikkakunta vastaa sijoitetun nuoren rangaistuksen valvonnasta. Oppaan lopussa on kerrottu rikosrekisterimerkinnästä, jolla voi olla vaikutuksia esimerkiksi työnhaussa.

LYHYESTI RIKOSPROSESSIN KULUSTA

Mitä tapahtuu ensimmäiseksi?

Rikosilmoituksen jälkeen esitutkintaviranomainen eli esimerkiksi Poliisi suorittaa esitutkinnan, jos on syytä epäillä rikosta. Esitutkinnassa tehdään kuulusteluja ja hankitaan todistusaineistoa. Esitutkinnan aikana rikoksesta epäily voidaan pidättää tai hänen kotiinsa voidaan tehdä kotietsintä sekä takavarikoida esineitä.

Kuinka ikä vaikuttaa?

Kun rikoksen tekijä on nuori eli 15–20-vuotias, pitää esitutkintaviranomaisen ilmoittaa nuoresta rikoksen tekijästä syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos esitutkinta ei etene syyttäjälle asti tai rangaistukseksi riittää sakko/rikesakko.

Syyttäjä pyytää Rikosseuraamuslaitosta tekemään nuoresta seuraamusselvityksen, jos rikoksesta on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa.

Rikosseuraamuslaitoksella on 30 vuorokautta aikaa syyttäjän pyynnöstä laatia nuoresta arvio siitä, millä seuraamusvalinnalla voidaan tukea nuoren sosiaalista selviytymistä ja estää uusintarikollisuus.

Millä paikkakunnalla kaikki tapahtuu?

Rikossyyte tutkitaan pääsääntöisesti sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä rikos on tehty.

Jos rikos on tehty useilla eri paikkakunnilla, on kaikkien paikkakuntien tuomioistuimet toimivaltaisia. Tällöin kaikki rikokset voidaan tutkia yhdessä toimivaltaisessa tuomioistuimessa, jos sillä voidaan nopeuttaa/helpottaa asian käsittelyä.

Jos rikosenteko paikkakunta ei ole selvillä, on toimivaltainen tuomioistuin joko rikoksen tekijän tapaamispaikkakunta tai se paikkakunta, jossa rikos otaksutaan tehdyksi.

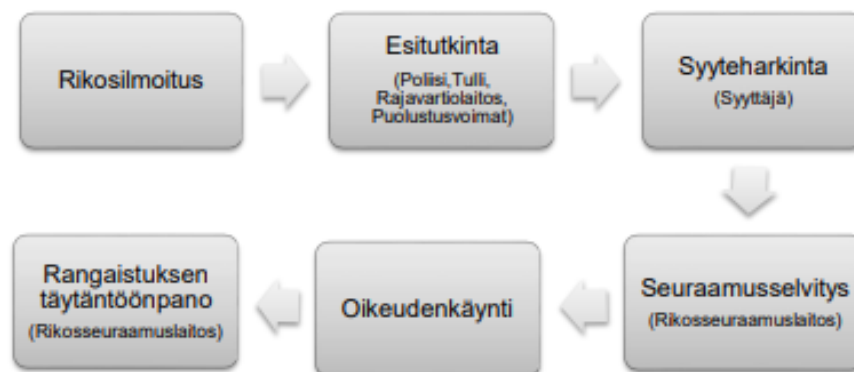
Suomen ulkopuolella tapahtuneesta rikoksesta toimivaltainen tuomioistuin on rikosentekijän asuin-, oleskelu- tai tapaamispaikkakunta tai rikoksen uhrin kotipaikkakunta.

Kuinka rikosprosessi etenee, jos se johtaa tuomioon?

Rikosilmoituksen jälkeen esitutkintaviranomaiset suorittavat tutkinnan, jonka jälkeen asia siirretään syyttäjälle syyteharkintaan.

Syyteharkinnan aikana Rikosseuraamuslaitos tekee seuraamusselvityksen, jota hyödynnetään oikeudenkäynnissä.

Oikeudenkäynnin ja tuomion langettamisen jälkeen Rikosseuraamuslaitos vastaa tuomion täytäntöönpanosta.

SEURAAMUSSELVITYS

Mikä?

Seuraamusselvityksen tarkoituksena on kartoittaa nuoren kokonaisvaltainen tilanne ja mahdolliset tuen tarpeet. Seuraamusselvityksessä arvioidaan sitä, miten seuraamusvalinnalla (nuorisorangaistus, valvonta jne.) voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja estää rikoksen uusimista. Selvityksessä arvioidaan nuoren rikokseen syyllistymisen uusintariskia ja edellytyksiä elää elämää ilman rikoksia.

Missä?

Seuraamusselvitys tehdään Rikosseuraamuslaitoksen toimipisteessä eli yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä voi myös saapua esimerkiksi nuorisokotiin tekemään selvityksen. Paikkakunta määräytyy nuoren asuinpaikkakunnan mukaan.

Ketä kuullaan?

Seuraamusselvitykseen kutsutaan nuori ja alle 18-vuotiaan kohdalla myös huoltaja/edunvalvoja. Nuori voi ottaa mukaan esimerkiksi ammatillisen tukihenkilön tai lastensuojelulaitoksen ohjaajan.

Rikosseuraamuslaitoksen on myös kuultava muita tarvittavia viranomaisia/asiantuntijoita kuten esimerkiksi nuoren hoidosta ja kasvatuksesta vastaavaa tahoa. Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä seuraamusselvityksen laatimista varten sosiaaliviranomaiselta tietoja nuoren elinolosuhteista, päihteiden käytöstä, mielenterveydestä ja muista tarpeellisista tiedoista.

Mitä tapaamisessa tapahtuu?

Seuraamusselvityksessä nuoren kanssaan keskustellaan muun muassa koulutuksesta, päihteiden käytöstä, vapaa-ajan harrastuksista, kaveripiiristä, perheestä ja asumistilanteesta.

Mitä jos nuori ei mene seuraamusselvitykseen?

Seuraamusselvitys voidaan laatia, vaikka nuori ei saapuisi kuulemiseen. Tällöin käytetään muilta viranomaisilta tai asiantuntijoilta saatuja tietoja. Selvityksen väliin jättämisestä ei aiheudu nuorelle sinänsä seuraamuksia, mutta se tarkoittaa käytännössä sitä, että nuori määrätään valvontaan. Saapumalla seuraamusselvitykseen nuori voi siis välttää ehdollisen rangaistuksen oheen liitettävän valvonnan, jos elämä on muilta osin mallillaan ja valvonta olisi tarpeetonta.

Miten seuraamusselvitys näkyy oikeudenkäynnissä?

Tuomioistuimien ottaa seuraamusselvityksen huomioon rangaistusta määrätessä. Seuraamusselvityksellä on painoarvoa tuomiota määrätessä, ja käytännössä tuomio usein määrätään seuraamusselvityksen suositusten mukaisesti.

Lisäksi tuomioistuimen on varattava nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen tuntevalle sosiaaliviranomaiselle mahdollisuuden tulla kuulluksi.

Muuta huomioitavaa

Seuraamusselvitykseen saapumisesta on mahdollista hakea matkakorvauksia, jos matka yhdyskuntaseuraamustoimistolle on yli 3 kilometriä. Matkakorvaukset lasketaan julkisen liikenteen maksujen mukaisesti

NUORISORANGAISTUS

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitaan nuorisorangaistukseen, jos:

1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja

2) ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 1 momentissa säädetyn edellytyksin myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista ainoastaan osa on tehty alle 18-vuotiaana.

Nuorisorangaistuksen kestosta ja sisällöstä säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 64 §:ssä. (Rikoslaki 39/1889)

Mitä tarkoittaa?

Nuorisorangaistus on alle 18- vuotiaalle tarkoitettu rangaistus, joka sisältyy rikoslakiin. Siihen voidaan tuomita, jos rikoksen tekohetkellä syytetty on ollut 15–17-vuotias. Nuorisorangaistukseen tuomitaan, jos tuomioistuin pitää sakkoa liian vähäisenä, mutta ehdotonta vankeutta liian ankarana rangaistuksena. Nuorisorangaistus on verrattavissa ehdolliseen vankeuteen. Rangaistuksella voidaan ehkäistä nuoren syyllistymistä uusiin rikoksiin, sekä edistää sosiaalista selviytymistä.

Nuorisorangaistus edellyttää sitoutumista ja päihteettömyyttä.

Tuleeko ehdollisen vankeuden valvonnasta rikosrekisterimerkintä?

Kyllä. Merkintä näkyy rikosrekisterissä 5 vuotta, jonka jälkeen merkintä poistuu.

Kauan kestää?

Kestoltaan nuorisorangaistus on 4–12 kuukautta. Nuorisorangaistusta suoritetaan enintään kahdeksan tuntia viikossa laaditun aikataulun mukaan.

Mitä sisältää?

Nuorisorangaistus koostuu valvontatapaamisista, valvonnassa suoritettavista tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään ja työhön tutustumisesta. Jokainen nuorisorangaistus yksilöidään ja sen sisältö määritellään tuomioistuimen vahvistamassa rangaistusajansuunnitelmassa.

Valvontatapaamisissa käydään läpi työskentelyohjelma, mikä koskee rikoskeskusteluja. Lisäksi muita työskentelyohjelmia tarpeen mukaan mm. päihteisiin, sosiaalisiin taitoihin tai vaikka suuttumuksen hallintaan liittyviä ohjelmia.

Kuka valvoo?

Rangaistuksen toimeenpanija on Rikosseuraamuslaitos ja nuoren valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

Valvojan tehtävä on motivoida nuorta muutokseen, tukea ja ohjata sekä huolehtia että nuori suorittaa rangaistuksen ehtojen mukaan.

Mitä jos rikkoo ehtoja ja määräyksiä?

Poliisi voi noutaa nuoren valvontatapaamiseen, jos nuori on jättänyt saapumatta edelliseen tapaamiseen tai muuhun rangaistuksen suorittamista koskevaan tilaisuuteen. Nuori voi saada suullisen tai kirjallisen huomautuksen rikkoessaan rangaistusajan suunnitelmaa tai siihen perustuvia ehtoja. Huomautuksen antaa Rikosseuraamuslaitos.

Jos nuori ei aloita rangaistuksen suorittamista, keskeyttää, ei ryhdistäydy varoituksista huolimatta tai jollain muulla tavalla rikkoo lakia tahallisesti ja törkeästi, vie Rikosseuraamuslaitos nuorisorangaistuksen syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Muuta huomioitavaa

Kohtuulliset matkakulut korvataan julkisen liikenteen maksujen mukaisesti, kun matka on yli 3 kilometriä/suunta.

NUOREN EHDOLLISEN VANKEUDEN VALVONTA

Mitä tarkoittaa?

Kun rikoksen tekijä on alle 21-vuotias, voidaan hänet tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan. Valvonnan tarkoitus on tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää ja edistää sosiaalista selviytymistä.

Tuleeko ehdollisen vankeuden valvonnasta rikosrekisterimerkintä?

Kyllä. Merkintä näkyy rikosrekisterissä 5 vuotta, jonka jälkeen merkintä poistuu.

Kuka valvoo?

Rangaistuksen toimeenpanija on Rikosseuraamuslaitos ja nuoren valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

Millä paikkakunnalla?

Paikkakunta määräytyy asuinpaikkakunnan mukaan. Kuitenkin jos nuori on kirjoilla esimerkiksi Helsingissä, mutta on sijoitettuna Lahteen, tehdään yleensä asiakkuuden siirto. Tämä tarkoittaa sitä, että nuoren asiakkuus siirtyy Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Lahden toimipaikkaan.

Kuinka usein valvontatapaamisia on?

Valvonnan alkaessa tapaamisia on kaksi kertaa kuukaudessa, jonka jälkeen niitä voidaan vähentää yhteen kertaan kuussa. Valvontatapaamisia ja valvontaan kuuluvia tehtäviä saa kuitenkin olla enintään 12 tuntia/kuukausi ja erityisestä syystä enintään 24 tuntia/kuukausi.

Mitä tapaamisissa tehdään?

Ensimmäisellä valvontatapaamisella arvioidaan nuoren tarpeita, voimavaroja ja riskejä. Näiden pohjalta laaditaan valvontasuunnitelma, joka sisältää valvonta-ajan tavoitteet ja keinot, joilla tavoitteisiin päästään.

Valvontatapaamisissa käsitellään erilaisia teemoja keskusteluiden, tehtävien ja harjoitusten avulla. Teemoina voi olla esimerkiksi päihteet, ystävyysuhteet, rikokset

tai koulutus. Valvonta voi sisältää myös yhteistyötä valvottavan läheisten tai muiden viranomaisten kanssa.

Missä tapaamiset ovat?

Valvontatapaamisia voidaan järjestää yhdyskuntaseuraamustoimistolla, nuoren kotona/sijoituspaikassa tai esimerkiksi kahvilassa.

Kuinka kauan valvonta kestää?

Valvonnan kesto on 1 vuosi 3 kuukautta. Valvontaa voidaan pidentää 6 kuukaudella, jos valvontatapaamisiin ei saavu.

Jos valvonta on kestänyt 6 kuukautta ja valvonta nähdään tarpeettomana, voidaan se lakkauttaa. Tämä kuitenkin edellyttää muun muassa sitä, että kaikki valvontatapaamiset ovat toteutuneet ja nuori ei ole syyllistynyt uusiin rikoksiin.

Pitääkö tapaamisissa olla selvinpäin?

Valvottavan velvollisuuksiin kuuluu olla selvinpäin valvontatapaamisissa. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijällä on oikeus ottaa puhalluskoe tai virtsa-/sylkinäyte, jos hän epäilee valvottavan olevan päihtynyt.

Mitä jos valvontatapaamisille ei saavu?

Jos tapaamisiin ei saavu ilman hyväksyttävää syytä, voi Poliisi noutaa nuoren tapaamiseen. Nuoren saa ottaa kiinni ja säilöön aikaisintaan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista. Kiinni otettuna ei saa pitää kauempaa kuin valvontatapaamiseen noutaminen edellyttää.

Toistuvasti tapaamiset väliin jättämisestä seuraa suullinen huomautus. Jos valvottava ei suullisesta huomautuksesta tai Poliisin suorittamasta noudosta huolimatta saavu jatkossakaan valvontatapaamisiin, seuraa kirjallinen varoitus.

Jos edellä mainituista huolimatta jättää saapumatta valvontatapaamisiin, ilmoittaa Rikosseuraamuslaitos asiasta syyttäjälle. Syyttäjä voi viedä asian tuomioistuimelle ja valvonta-aikaa voidaan pidentää enintään 6 kuukaudella.

Muuta huomioitavaa

Kohtuulliset matkakorvaukset korvataan julkisen liikenteen maksujen mukaisesti, kun matka on yli 3 kilometriä/suunta.

RIKOSREKISTERIMERKINTÄ

Mikä rikosrekisteri on?

Rikosrekisteri on oikeusrekisterikeskuksen hallinnoima valtakunnallinen keskusrekisteri. Rekisteriin kerätään tietoja ja niitä luovutetaan rikosoikeudellisten seuraamusten määräämistä ja täytäntöönpanoa varten. Tietoja voidaan luovuttaa myös henkilön luotettavuuden ja soveltuvuuden arviointia varten. Eräät työpaikat voivat pyytää rikosrekisterin nähtäväksi tai henkilöstä voidaan tehdä turvallisuusselvitys, josta rikosrekisterimerkintä tulee esiin.

Milloin rikosrekisteriin tulee merkintä?

Merkintä rikosrekisteriin tulee, kun henkilö tuomitaan:

- ehdottomaan tai ehdolliseen vankeusrangaistukseen
- valvontarangaistukseen
- ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa sakkoon (oheissakkoon), yhdyskuntapalveluun tai valvontaan
- ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta yhdyskuntapalveluun
- nuorisorangaistukseen tai nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon
- jätetään syyntakeettomana tuomitsematta

Siviilipalveluksesta tai asevelvollisuudesta kieltäytymisestä johtuvasta tuomiosta ei tule rikosrekisterimerkintää.

Mihin rikosrekisterimerkintä vaikuttaa?

Rikosrekisterimerkinnällä voi olla vaikutusta esimerkiksi työnhaussa tai armeijan suorittamisessa. Oikeusrekisterikeskuksesta voi tilata oman rikostaustaotteen esimerkiksi lupaviranomaista tai työnantajaa varten.

Mikä on rikostaustaote?

Jos työssä toimitaan alaikäisten kanssa, pitää tilata rikostaustaote Oikeusrekisterikeskuksesta. Rikostaustaote tilataan itse ja se on voimassa 6 kuukautta. Rikostaustaotteesta selviää lapseen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset, väkivaltarikokset, vapauteen kohdistuvat rikokset sekä huumausainerikokset. Ote tarvitaan yli 3 kuukautta kestäviin sijaisuuksiin.

Kuinka kauan rikosrekisterimerkintä näkyy?

Tiedot nuorisorangaistuksesta ja sen sijasta tuomitusta sakosta sekä ehdollisen vankeuden oheen tuomitusta valvonnasta poistuvat rikosrekisteristä 5 vuoden kuluttua tuomion antopäivästä. Aika lasketaan tuomion antamispäivästä lukien.

Myös tiedot ehdollisesta vankeudesta, ehdollisen vankeuden oheen tuomitusta sakosta (oheissakko), yhdyskuntapalvelusta sekä valvonnasta poistuvat 5 vuoden kuluttua tuomion antopäivästä.

Jos ehdoton vankeus on ollut enintään 2 vuoden pituinen tai ehdottoman rangaistuksen sijaan on tuomittu yhdyskuntapalvelua, poistuvat merkinnät 10 vuoden kuluttua.

20 vuoden kuluttua poistuvat merkinnät yli 2 vuoden mutta enintään 5 vuoden vankeusrangaistuksesta sekä syyntakeettomana tuomitsematta jättämisestä.

Merkintä yli 5 vuoden vankeusrangaistuksesta poistuu vasta henkilön kuoltua tai täytettyä 90 vuotta.

LÄHTEET

Harrikari, T. 2010. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. Toimijat, prosessit ja sisällöt. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2010. Rikosseuraamuslaitos

Kriminaalihuoltolaitos. 2005. Ohjenuora. Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005.

Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta 634/2010. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100634>

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689#L4>

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100633>

Laki nuorista rikosentekijöistä 262/1940. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1940/19400262>

Marttunen, M. & Väkiparta, H. 2009. Valvonta nuorten rangaistuksena.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 95. Helsinki:Hakapaino Oy

Oikeusrekisterikeskus. 2017. Rikosrekisteri. Saatavissa

<https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/palvelut/rikosrekisteriote.html#>

Oikeusrekisterikeskus. 2019. Lasten kanssa toimimiseen tilattava rikostaustaote.

Saatavissa

<https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/ajankohtaista/2019/6dsju3coq.html>

Rikoslaki 39/1889. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L6>

Rikosseuraamuslaitos. 2022. Nuorisorangaistus. Saatavissa

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamustyo/nuorisorangistus.html>
